

uklenjeni v skupno lisico, skupna je bila celica, skupna jed in skodelica, skupna deska, ki sva na njej ležala. Še ga vidim, vsega shujšanega in neobgljenega v revirju, ko ga razjeda onemogli srd in skrb za domače, še vidim njegove solze, ko prejme vest, da je fantka povozil avto, in spet njegov nasmejani obraz, ko je zvedel, da se bo fantek pozdravil. Ko je odhajal na transport z mojo odejo, sva se poljubila in si obljubila, da ponese domov pozdrave tisti od naju, ki se bo rešil iz tistega pekla.

Tako se pogovarjam z njim na večer, kadar preneha vihra dela in najin razgovor je iskren kot некоč.

Gospa, tudi jaz sem mnogo izgubil in moja bolečina se skromno pridružuje Vaši veliki žalosti, da bi Vam bilo vsaj malo lažje. Če je res, da se skupno trpljenje bolje prenaša, naj Vam pomaga izmed mnogih tudi ta moja preprosta iskrena beseda. France Kobler.

(Hof — nemško mesto na meji Češke; »njegova desna in moja leva roka sta bili uklenjeni v skupno lisico« — 10 dni na transportu iz Dachaua v Sachsenhausen; »da je fantka povozil avto« — sin igravke Ančke Levarjeve. Te podatke in one v prvem poglavju je dal France Kobler.)

Ivan Levar (1888—1950), chanteur d'opéra de renom européen et acteur du Théâtre national slovène de Ljubljana, a subi entre novembre 1943 et mai 1945 toutes les atrocités des camps de concentration allemands (Dachau, Sachsenhausen, Buchenwald). Cette période de sa vie nous est connue par deux de ses lettres écrites de Sachsenhausen et encore mieux par le récit qu'en a fait son camarade de prison, le juge France Kobler, qui a peint avec force le portrait tragique de l'artiste humilié jusqu'au fond de son être.

Vstop Milana Skrbinška v ljubljansko Dramo

Po uspehu v Trstu, po bosanski turneji z Marijo Vero in po ravnateljevanju in delovanju v Celju in Mariboru je Skrbinšek zaprosil za mesto režiserja in igralca v ljubljanski Drami.

11. 8. 1922 je upravnik Hubad sklical sejo, ki naj bi o tem razpravljala. Ni šlo brez težav, kakor bi spričo kandidatovega slovesa pričakovali. O tem priča *sejni zapisnik* (v SGM), ki je razen namestitvene odločbe in Skrbinškovih izjav, ki jih bomo prav gotovo našli v drugem zvezku njegovih spominov, verjetno edina listina o tem pomembnem dogodku.

Na sejo, ki jo je vodil Matej Hubad, so prišli režiserji Osip Šest, Franjo Bučar, Boris Putjata in igravca Anton Danilo in Zvonimir Rogoz ter vodja gledališke pisarne Josip Bitenc, z zamudo pa še Milan Pugelj in Pavel Golia, o katerem vemo, da je že v prvi polovici 1919 vneto vabil Skrbinška v Ljubljano (Gledališki list ljubljanske Drame 1963/4, št. 2, str. 45—46).

Najprej je poročal Hubad: prebral je Skrbinškovo pismo njemu in Golji in priporočilna pisma, med njimi gotovo tisto iz Trsta z dne 27. 7. 1922 (glej pravkar omenjeni Gledališki list) in ono dr. Škapina z dne 15. 7. 1922, ki kot član gledališkega sosveta v Mariboru toplo priporoča Skrbinška, s čigar odhodom bo »nastala na mariborskem odru velika luknja, ki bi je ne bilo mogoče zamašiti«, vendar je umetnik postavil »visoke zahteve«, zato se je intendat dr. Brenčič izjavil proti angažmaju, »ker je mariborsko gledališče zelo slabo financijelno dotirano«. Zaradi vzdušja, ki je v njem potekala seja, je potrebno

objaviti iz omenjenega pisma še naslednji odlomek: »V Mariboru so bile lansko leto pri gledališču najrazličnejše intrige, ki so tudi zasegle osebo režiserja g. Skrbinška. V koliko je dal g. Skrbinšek sam povoda k temu, mi ni znano. Vem pa toliko, da je danes skoro vsaka individualnost, ki stoji na lastnih tleh in ki ima načrtano življenjsko stremljenje kakor tudi kulturni program, objekt, ob katerega se množica rada zaletava. — G. Skrbinšku tudi privatno ni mogoče prav ničesar očitati. Je človek, kateri živi svoji umetnosti, ki jo ljubi, in svoji družini, katero ravno tako ljubi. Po gostilnah in kavarnah se g. Skrbinšek ne vidi nikdar. Dela intenzivno in zelo veliko in tak človek, ki toliko dela v umetnosti, je po mojem mnenju tudi dober človek. — Ker smo mi v Mariboru, kakor vidim, g. Skrbinška z ozirom na to, da se je preselil z družino v Ljubljano, izgubili, in ker mi je znano, da se g. Skrbinšek poteguje za angažma v Ljubljani in slednjič, ker sem slišal, da so nastale proti njemu intrige od strani gledaliških igralcev, sem smatral za svojo dolžnost, da kot človek, ki stojim izven vsake interesne sfere, dam možu, kar je njegovega. Na klevete se seveda nisem oziral, ker poznam predobro g. Skrbinška kot resnega umetnika in vztrajnega ter značajnega človeka.«

Zatem je upravnik pokazal še drugo plat zvona: izjave nasprotnikov. Vse kaže, je dejal, da so vsi zoper njega, ker so prepričani, da bo »intrigiral«. Nato Hubad pove še svoje mnenje — kratko in jasno — v treh točkah:

1. Skrbinšek je domačin.
2. Dosegel je visoko umetniško stopnjo.
3. Mnogo je delal.

Potem je zaključil: »Ne želim dokončnih izjav. Prosim samo za nepristranska mnenja.«

Prvi se je oglasil Danilo:

»Igralci so proti. Če uprava noče razbiti ansambla, naj ga ne angažira. Igralca pa potrebujemo.«

Putjata:

»Ne poznam ga popolnoma. Poslušal pa sem ves kraval, ki ga je naredil pred nastopom, zato bi ga ne vzel. Če smem verjeti vsemu, kar govorijo kolegi o njem, tudi ne.«

Pa Šest?

»Poznam ga še iz tistih časov, ko je bil znosen. Takrat je bil tak, kakor piše v pismu. Kako je bilo kasneje z njim, sam ne vem. Kar pa sem slišal o njem, je bilo neugodno. Mogoče tudi intrigira. A bil bi potreben, če bi se le znebil intrigantstva. Člani so zaradi njega bežali iz Maribora. Npr. Železnik. Zdaj sta se pomirila. Vendar garancij zanj ne more dati nihče. Riziko pa je, o tem ni dvoma.

Rogoz:

»Ne poznam ga ne kot igralca ne kot človeka. Vendar mu, kakor slišim, umetnosti nihče ne oponaša. Sicer pa je nemiren duh. Taki duhovi so nevarni.« Kaj bo povedal Golia?

»Strankarstva se ni bati. Potrebna pa bo točna in stroga pogodba. Res, imel sem konflikte z njim. Zdaj so končani. Predlagam generalno odpustanje. Obljubil je, da se bo brigal le za svoje umetniško delo. Igralce potrebujemo. Skrbinšek se je prelomil. Zdaj je drugačen. Če bo tak, kakor je obljubil, bo vsem na veselje.«

Zadnji se je oglasil operni režiser Bučar:

Leta 1921, sem se vinski vojača angažirano v Hriboru v Ljubljani, da stopim
 te v angažirano. Kipit sem pa sem se, da bi naš Hribor kot smo Hribor do prišel, da v nobi
 obliki prazni, ki bi bil v nobi in ne bi bil v nobi, da bi bil v nobi. Sem se
 s Hribor Hribor, ki je v nobi, da bi bil v nobi. Tudi sem
 sem do prišel, da bi bil v nobi, da bi bil v nobi. Podpis je bil
 tesnjava pogoda, ki sem jo čel, da bi bil v nobi, ki pa ne z nobi
 obliki glede odpovedi.

Skrbinšek Milan (Prej Skopje 19. II)

Je zaposlen... od uprave Narodnega gledališča v Ljubljani kot
 član... Narodnega gledališča Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev
 v Ljubljani s skupnimi mesečnimi prejemki

Din. 2340. (dvatiset tristo in štirin)

Pri teh prejemkih se smatra zaradi možnosti protovitve
 posebnih honorarjev za temeljno plačo Din. 600. (šeststo)
 doklade.

Angažma člana prične s. 1. avgusta... 1922 in se zaključuje
 s. 30. januarja... 1923.

Zavezujem se, da se bom brezpogojno pokoril... disciplinarnemu
 redu Narodnega gledališča v Ljubljani, oziroma "Uredbi o Mar.
 v Ljubljani iz 1. 1. 1921.

Dokler ne stopi v veljavo nova pogodba, ki se bo dogovorila
 med menoj in upravo Narodnega gledališča v Ljubljani ob sodelovanju
 Uruženja gledaliških igralcev, mestni odbor, Ljubljana - pri čemer
 bo Uruženje moje interese zastopalo - se podvržem glede izvrševanja
 službe 3. do 10. določil stare pogodbe za leto 1921/22.

Uprava ima pravico, da me odpove vsak čas službo na enomese-
 čen rok brez vsakega utemeljevanja (!)

Ljubljana, dne 19. avgusta 1922.

Vupravitelj: Matij Hubad, upravnik
 Rade Gaja, ravnatelj drame
 Oton Župnik, dramaturg
 Rade Gaja, tajnik.

Skrbinškova pogodba z upravo Narodnega gledališča v Ljubljani s »sramotnim
 pečatom« v zadnjem odstavku

»Vsaki upravi je veliko na tem, da se intrigantstva znebi. Skrbinška ne
 poznam. Naj se napravi poskušnja. Predlagam enomesečno odpoved brez
 utemeljevanja.«

Pugelj in Bitenc se — kot je razvidno iz zapisnika — nista prijavila
 k besedi.

Milan Skrbinšek med igralci na stopnišču ljubljanske Drame (okrog 1930). Sedijo: Skrbinšek, Plut, Murgelj, P. Juvanova, Jerman; stoje: Cesar, Šest, Levar, M. Danilova, Sancin, E. Kralj

Skrbinšek je bil tudi povabljen, a je moral pred vrati čakati na sklep. Prijetno mu gotovo ni bilo. Zakaj v novembru (1921) ni šel za uradnika v upravnništvo dnevnika »Jugoslavija«, kjer so ga že sprejeli v službo! (Dokument z dne 2. 11. 1921 v SGM.) Zakaj ni šel v tujino ali vsaj na Hrvaško v zagrebško gledališče? (Dokument z dne 22. 9. 1919 v SGM.)

Poklicali so ga v sobo. Želeli so njegovo izjavo. Zapisnikar je pisal:

»Vse, kar se je o meni slabega govorilo, ni resnica. To je vse, drugih pripomb o klevetah nimam. Če sem član nekega gledališča, se moram pokoravati disciplini. Vsem kolegom bom prijatelj. Gospod Danilo, pred desetimi leti sem bil vaš kolega. Povejte, prosim, ali se nisva dobro razumela? Sicer pa smatram, da je moja prva naloga, izpolnjevati vse dolžnosti.«

Nato je odšel počakat na zaključek glasovanja.

Bučar? Za. Danilo? Za. Pugelj? Za. Putjata? Ne. Šest? Da. Bitenc? Ne. Golia? Da. Rogoz? Da.

Torej: 6 za, 2 proti. Vsi pa se strinjajo s pridržkom: enomesečna odpoved brez utemeljevanja.

Milan Skrbinšek je postal član slovenske matične gledališke hiše — vendar s sramotnim pridržkom.

Potem se je seja nadaljevala. Na vrsti je bila prošnja za popust veselničnega davka in predlog za naložitev davkov drugim zabaviščem.

Milan Skrbinšek (1886—1963) fut metteur en scène, acteur, auteur de pièce, traducteur, pédagogue, organisateur et directeur. Après ses études à Vienne il débute à Ljubljana et y joue jusqu'au début de la Grande guerre. Il prend part à la guerre, dans la saison 1918—1919 dirige le Théâtre slovène de Trieste et ensuite le théâtre de Maribor jusqu'en 1922 où il prie d'être engagé au théâtre Drama de Ljubljana. Le procès-verbal de la séance montre que les opinions de la direction du théâtre concernant son engagement étaient très partagées. Le maître fut accepté avec hésitation exprimée dans la clause très délicate et douloureuse pour le maître: Renvoi sans exposé de motifs avec délai d'un mois.